

ДЭЛХИЙН ЭМЭГТЭЙЧҮҮДИЙН УЛС ТӨРИЙН ОРОЛЦОО

(Харьцуулсан судалгаа)

Ч. Базар (Ph.D), Т. Мягмаржав

Судалгааны ажлын агуулга:

Нэгдүгээр бүлэг: Эмэгтэйчүүдийн улс төрийн оролцоог дэмжих арга механизм

- Квот гэж юу болох?
- Квотын төрөл
- Квотын ач холбогдол
- Квотыг хэрэгжүүлэх нь чухал
- Квот ямар үр дүнд хүрэх вэ
- Квотын давуу болон сул талууд
- Квотын өнөөгийн байдал

Хоёрдугаар бүлэг: Квотыг хэрэгжүүлж буй улс орнуудын туршлага

- Өмнөд Азийн орнууд
- Өмнөд Африк болон бусад орнууд
- Арабын орнууд
- Үндсэн хуулиар зохицуулалт хийсэн орны сайн жишээ
- Сонгуулийн хуулиар зохицуулалт хийсэн орны сайн жишээ

Гуравдугаар бүлэг: Дэлхийн удирдагч эмэгтэйчүүдийн товч мэдээлэл

- Төрийн нарийн бичгийн даргаас дээш алба хашсан эмэгтэйчүүд
- Эмэгтэйчүүд өндөр албан тушаалд сонгогдоход учирч буй саад бэрхшээлүүд
- Арьс өнгөөр ялгаварлан гадуурхах үзэл
- Хүйсээр ялгаварлан гадуурхах үзэл
- Хөрөнгө санхүүгийн хүндрэл
- Өндөр албан тушаалд сонгогдон хийсэн өөрчлөлтүүд, ололт амжилт болон улс төрийн зоримог алхмууд
- Өндөр албан тушаалтай эмэгтэйчүүд авилгалд буруутгагдаж байсан эсэх, учир шалтгаан

* * *

Судалгааны ажлын удиртгал

2012 онд УИХ-ын сонгуулийн жил болж байгаатай холбогдуулан УИХ-ын Тамгын газрын судалгааны төвийн санаачлагаар “Дэлхийн эмэгтэйчүүдийн улс төрийн оролцоо” сэдэвт энэхүү харьцуулсан судалгааг хийж гүйцэтгэв. Тус судалгааны ажилд эмэгтэйчүүдийн квотын тухай ерөнхий ойлголт, хэрэгжилт, үр дүн болон дэлхийн хичнээн орны хууль тогтоомжид хэрхэн тусгагдсан талаархи ерөнхий мэдээлэл болон квотыг хэрэгжүүлж буй улс орнуудын туршлага, түүнчлэн амжилтанд хүрсэн дэлхийн эмэгтэй улс төрчдийн улс төрийн амьдралд учирч байсан саад бэрхшээл, ололт амжилт, улс төрийн зоримог

шийдлүүдийн талаархи харьцуулсан мэдээлэл багтсан болно. Түүнчлэн 80 орны холбогдох хууль тогтоомж дахь квотын талаархи мэдээллийг түүвэрлэн оруулав

Нэг. Эмэгтэйчүүдийн улс төрийн оролцоог дэмжих арга механизм

Квот гэж юу вэ?

Хүйсийн төлөөллийн доод хязгаарын хэмжээ буюу квот нь сонгуульт болон томилгоот албан тушаалын бүх түвшинд эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн эзлэх хувийн доод хязгаарыг тогтоосон тэгш оролцоог ханган баталгаажуулах аргачлал юм. Удирдах, шийдвэр гаргах түвшинд ихэнхдээ эмэгтэйчүүд доогуур байр эзэлдэг тул эмэгтэйчүүдийн квот гэж нэрлэх нь ч бий. Засгийн газар, парламент болон орон нутгийн зөвлөл гэх зэрэг сонгогдох болон томилогдон ажилладаг байгууллагууд дахь эмэгтэйчүүдийн төлөөллийг нэмэгдүүлэхийг квот нь гол зорилгоо болгодог.

Жендэрийн квот нь улс төрийн намууд болон улс төрийн институцийн практикт өргөн тохиолддог эмэгтэйчүүдийг ялгаварлах, улс төрийн өрсөлдөөнд оруулахгүй байх явдлын эсрэг хийж буй хууль зүйн тэмцэл юм.

Квотын төрөл

Квотын хоёр гол төрөл өнөөдөр дэлхий нийтэд өргөн хэрэглэгдэж байна. Үүнд, нэр дэвшигчийн тоонд квот тавих болон тодорхой тооны суудлыг эмэгтэйчүүдэд зориулан хуваах гэсэн хоёр төрөл хамаарна.

Нэр дэвшигчийн квот нь тодорхой нэгэн сонгуульд оролцож байгаа нэр дэвшигчийн дотор эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувийн жингийн доод хэмжээг тогтоож, улс төрийн намуудаас гарах нэр дэвшигчийн жагсаалтад үйлчилдэг. Хууль ёсны нэр дэвшигчийн квот нь Үндсэн хууль, сонгуулийн хууль болон улс төрийн намуудын хууль зэрэг хуулиудаар дамжин хэрэгжинэ. Хуулиар тогтоосон ийм квотыг бүх улс төрийн намууд даган мөрдөж, шаардагдаж байгаа хувь хэмжээний эмэгтэйчүүдийг нэр дэвшүүлэх үүрэгтэй. Харин улс төрийн намын сайн дурын квот нь улс төрийн намууд өөрсдөө тогтоодог квот бөгөөд ихэнхдээ төвийг сахисан зүүний чиглэлийн намууд энэ талаар санаачилгатай, харин либерал болон консерватив намууд нь квотыг хүчтэй эсэргүүцдэг аж.

Эмэгтэйчүүдэд зориулсан суудал гэдэг нь хууль тогтоох байгууллагад эмэгтэйчүүдэд зориулсан тодорхой хэмжээний суудал шууд хуваарилан өгөхийг хэлнэ. Үүнийг мөн л Үндсэн хууль болон бусад хууль тогтоомжоор зохицуулдаг байна. Суудал хувиарлах квот нь дотроо сонгуульгүй шууд томилох, эмэгтэйчүүдийг өрсөлдүүлэн сонгох зэрэг олон янзаар хэрэгждэг. Тухайлбал,

- Уганда улсад сонгуулийн тойрог бүрийн нэг суудал буюу нийт 56 суудал эмэгтэйчүүдэд хувиарлагдсан байдаг.
- Руанда улсад нийт суудлын 30%-д эмэгтэйчүүд тусгай үйл явцын дагуу сонгогддог бөгөөд энэхүү суудлыг зөвхөн эмэгтэйчүүдэд зориулан хадгална гэж Үндсэн хуулиндаа тусгажээ.
- Танзани улсад нийт суудлын 20% эмэгтэйчүүдэд шууд хувиарлагддаг ба үүнийг дараагаар нь улс төрийн намуудад авсан саналынх нь хэмжээгээр хуваарилан өгдөг байна.
- Кени болон Арабын зарим улсууд энэхүү суудал дээр сонгохгүйгээр шууд томилдог.

Жендэр заагаагүй квот нь аль нэг хүйсийн нэр дэвшигч нийт нэр дэвшигчийн тодорхой хувиас хэтэрч болохгүй хэмээн заагддаг. Энэхүү квот нь заримдаа эсэргүүцэгчдийн зүгээс

эрэгтэйчүүдийг ялгаварлаж байна гэсэн гомдол гарсан үед ашиглагдах стратегийн сонголт болж болдог.

Сонгуулийн систем ба квот:

Жендэрийн квотыг пропорциональ тогтолцоон дээр хэрэглэхэд илүү хялбар байдаг. Харин нэг намаас нэг тойрог, нэг нэр дэвшигч гаргадаг мажоритар системд тохиромжгүй хэмээн үздэг.

Квотын ач холбогдол:

Өнөөдөр сонгуулийн квот нь эмэгтэйчүүдийн нэр дэвших доод хэмжээг хамгийн бага 30-40%-д хүргэх эсвэл олон тооны олон улсын гэрээ болон тунхагаар баталгаажсан жендэрийн тэгш байдлын хэмжээнд хүргэх зорилготой. Квотыг заримдаа түр зуурын арга хэмжээ гэж үздэг ч эмэгтэйчүүдэд сонгогдоход тулгарч байгаа бүх саад бэрхшээл арилсан хойно л хэрэглэхгүй болох билээ. Квот нь төлөөллийн ардчиллыг хөгжүүлэх, эмэгтэйчүүдийн төлөөллийг нэмэгдүүлэх зорилготой. Ихэнх улсад хүн амын 50%-иас дээш эмэгтэйчүүд эзэлдэг боловч дэлхий даяар парламентын суудлын 16% орчим нь эмэгтэйчүүд байдаг байна. Ийм тохиолдолд эмэгтэйчүүдийн төлөөллийг нэмэгдүүлж байгаад квотын ач холбогдол оршино.

Квотыг хэрэгжүүлэх нь чухал

Шууд хувиарласан квот бол хэрэгжих бүрэн үндэслэлтэй. Нэр дэвшигчийн квот хэрэгжихгүй байх тохиолдол их байдаг. Шалтгаан нь:

- Хэдийн хэмжээний квот тавина төдий тооны эмэгтэй сонгогдоно гэсэн үг биш.
- Хэрэгжүүлэх арга зам /дүрэм журмыг боловсруулан мөрддөггүй/-ыг тодорхой боловсруулаагүй.
- Нэрсийн жагсаалтын доогуур буюу ялах магадлалгүй газар тэдний нэрийг байрлуулдаг.

Квот ямар үед үр дүнд хүрэх вэ?

Жендэрийн квот нь эмэгтэйчүүдэд улс төрд орох эхлэл цэг болдог. Үүнийг өмнө нь улс төрөөс бүрэн хаалттай байсан Иордан болон Афганистан зэрэг орны жишээн дээрээс харж болно. Түүнчлэн квотыг эмэгтэйчүүдийн байр суурийг нэмэгдүүлэх, бэхжүүлэх, эсвэл буцаж муудахаас сэргийлэхийн тулд хийдэг. Скандинавын орнууд эмэгтэйчүүдийн төлөөллийн хувьд байнгын тогтвортой өсөлтийг харуулж байгаа бол Аргентин, Коста Рика, Өмнөд Африк болон Руанда улсууд нь үр дүнд түргэн хүрэх загвар болж байна.

Квотын системийг хэрэгжүүлснээр эмэгтэйчүүдэд тулгараад байгаа асуудлуудыг дангаар шийдэж чадахгүй. Улс төрийн намууд, боловсролын систем, ТББ-ууд, ҮЭ. сүм хийд гээд бүгд байгууллага дотор хариуцлагаа ухамсарлан доод түвшнээс дээд хүртэл эмэгтэйчүүдийн оролцоог дэмжих шаардлагатай. Тухайлбал, Шведэд квотын системээс эмэгтэйчүүдийн оролцоог эхлээгүй. Танд эхлээд эмэгтэйчүүдийг бэлтгэн, тэд улс төрд орох боломж, чадвартай гэдгийг итгүүлж, түүнчлэн системийг бэлтгэж эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдэд ялагдахад ичихгүй байх нөхцлийг хангажээ. Дараа нь квотыг ашиглан өөрчлөлт хийж эхэлсэн байна. /Бригитта Даль, Шведийн парламентын дарга асан/

Квотын давуу болон сул талууд

Сул талууд:

- Эмэгтэйчүүдэд давуу тал олгодог учраас бүгд тэгш байх зарчимд харшилдаг.\

- Улс төрийн төлөөлөл нь санал бодол болон улс төрийн намын үйл ажиллгааны сонголт байхаас хүйс зэрэг нийгмийн категорийн сонголт биш.
- Квот бол ардчилал бус, учир нь хэн сонгогдохыг сонгогч нар л мэдэх учиртай.
- Квотоос болоод улстөрчид зөвхөн хүйсээсээ хамааран сонгогддог, харин мэдлэг чадвараасаа хамааран сонгогдохгүй учраас илүү чадвартай нэр дэвшигч нар ялагддаг.
- Олон тооны эмэгтэйчүүд зөвхөн эмэгтэй хүнийхээ хувьд сонгогдохыг хүсэхгүй байгаа.
- Квот тогтоох нь намын байгууллагын дунд ихээхэн зөрчилдөөнийг үүсгэнэ.
- Эмэгтэйчүүдэд квот тогтоосноор удахгүй бусад бүлгийнхэнд квот тогтоох хэрэгтэй болно, ингэснээрээ улс төрийн тогтворгүй санамсаргүй бүлэг үүсэх ба тохиолдлын бүлгийн сонирхлыг л хамгаална.

Давуу талууд:

- Эмэгтэйчүүдийн квот нь ялгаварлан гадуурхдаг, эмэгтэйчүүдэд эдлэх ёстой эрхийг нь эдлүүлэхгүй байгаа саад бэрхшээлүүдийн нөхөн төлбөр болдог.
- Хууль тогтоох байгууллага болон байнгын хороонд хэд хэдэн эмэгтэй байхыг квот бий болгодог бөгөөд ингэснээр тэд цөөн тооны эмэгтэйгээс хавьгүй илүү чадалтай болдог.
- Эмэгтэйчүүд иргэн болохын хувьд тэгш төлөөлөлтэй байх эрхтэй.
- Улс төрийн амьдралд эмэгтэйчүүдийн туршлага, мэдлэг боловсрол хэрэгтэй.
- Эрэгтэйчүүд нь эмэгтэйчүүдийн сонирхлыг төлөөлж чадахгүй. Харин олон тооны эмэгтэйчүүд байваас сонирхлоо зэрэг илэрхийлж чадна.
- Сонгууль бол төлөөллийн үйл явц болохоос боловсролын чанарын шалгалт биш.
- Эмэгтэйчүүд нь эрэгтэйчүүдтэй эн зэрэгцэх боломжтой, харин эрчүүд давамгайлсан улс төрийн системд эмэгтэйчүүдийн чадавхийг бууруулж тооцож ирсэн.
- Квот нь эрэгтэй хүнийг хувь хүнийх нь хувьд ялгаварлан гадуурхдаггүй. Харин улс төрийн намыг зөвхөн эрэгтэйчүүдийг дэвшүүлэхийг л хязгаарладаг. Сонгогчдын хувьд эмэгтэй нэр дэвшигчид нар байгаа болохоор санал өгөх боломжууд нь өргөждөг.
- Квот тогтоох нь зөрчилдөөн үүсгэж болох ч энэ нь түр зуурын л үзэгдэл юм.

Квотын өнөөгийн байдал

Эмэгтэйчүүдийн квотын системийг 90 гаруй орон, үүнээс 40 гаруй нь Үндсэн хуулиар, 50 гаруй нь Сонгуулийн хуулиараа хуульчлан хэрэгжүүлж байгаа аж. Үүний дотор Соц-интерний 62 орон сонгуулийн квоттой байдаг байна.

Үндсэн хуулиар болон сонгуулийн хуулиар квотыг зохицуулсан орнууд

Улс орон	Квотын төрөл	Эхэлсэн жил	Одоогийн квотын хувь	Парламент дахь эмэгтэйчүүдийн хувь
Америк тив				
Аргентин	Үндсэн хууль, хууль	1991	30	34.1 /2003/

Боливи	Хууль	1997	30	18.5 /2002/
Бразил	Хууль	1997	30	8.2 /2002/
Коста Рика	Хууль	1996	40	35.1 /2002/
Доминикан	Хууль	1997	25	17.3 /2002/
Эквадор	Хууль	1997	20	16.0 /2002/
Гуйана	Үндсэн хууль	-	33	20.0 /2001/
Гондурас	Хууль	2000	30	5.5 /2001/
Мексик	Хууль	2002	30	22.6 /2003/
Панам	Хууль	1997	30	9.9 /1999/
Парагвай	Хууль	1996	20	10.0 /2003/
Перу	Хууль	1997	30	17.5 /2001/
Европ тив				
Бельги	Хууль	1994	33	35.3 /2003/
Босни Герцеговина	Хууль	2001	33	16.7 /2002/
Франц	Үндсэн хууль, Хууль	1999, 2000	50	12.1 /2002/
Македон	Хууль	2002	20	17.5 /2002/
Серби	Хууль	2002	30	7.9 /2003/
Африк, Ойрхи Дорнод				
Жибути	Хууль	2002	10	10.8 /2003/
Эритрей	Үндсэн хууль	-	30	/2001/
Иордан	Хууль	2003	6 суудал	5.5 /2003/
Кени	Үндсэн хууль	1997	6 суудал	6.7 /2002/
Марокко	Хууль	2002	30 суудал	10.8 /2002/
Руанда	Үндсэн хууль, Хууль	2003	30	48.8 /2003/
Судан	Хууль		10	9.7 /2000/
Танзани	Үндсэн хууль, Хууль	2000	20-30	22.3 /2000/
Уганда	Үндсэн хууль, Хууль	1995, 1989	56 суудал	24.7 /2001/
Ази				
Афганистан	Үндсэн хууль	2004	25	25.0 /2004/
Армени	Хууль	1999	5	4.6 /2003/

Бангладеш	Үндсэн хууль	2004	45 суудал	2.0 /2001/
Индонези	Хууль	2003	30	11.0 /2004/
Ардчилсан Солонгос	Хууль	-	20	-/2003/
Балба /Нерал/		1990	5	5.9 /1999/
Пакистан	Хууль	2002	60 суудал	21.6 /2002/
Филиппин	Үндсэн хууль, Хууль	1995, 1995	20	17.8 /2001/
Тайвань	Үндсэн хууль	1997	10-25	22.2 /2001/

Тайлбар:

Сүүлийн 10 гаруй жилийн хугацаанд парламент дахь эмэгтэй гишүүдийн тогтвортой харьцаа /30 болон түүнээс дээш хувь/ гурав дахин нэмэгдсэн бол эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь 10% -иас бага байдаг парламентын хувь бараг 2 дахин багассан байна. Квотыг хэрэгжүүлснээр Руанда, Коста Рика, Аргентин, Мозамбик, Өмнөд Африк зэрэг улсууд ОУПХ-ны улсууд дотор маш дээгүүр жагсах болжээ. Өмнө нь Дани, Финлянд, Исланд, Норвеги, Швед зэрэг 5 улс олон жилийн турш тэргүүн байрыг эзэлж байсан ч өнөөдөр эдгээр нь ихээхэн сорилттой тулаад байна.

Хоёр. Квотыг хэрэгжүүлж буй орнуудын туршлага**Ирак:**

2004 онд гарсан Сонгуулийн хуулийн заалтын дагуу улс төрийн намууд нь эмэгтэй нэр дэвшигчдийг жагсаалт дээрээ дараалсан гурван байрлал болгоны нэгд байрлуулах ёстой буюу “Жашсаалт дээр байгаа эхний цувраа 3 нэр дэвшигчийн нэгээс доошгүй нь эмэгтэй, эхний цувраа зургаан нэр дэвшигчийн хоёроос доошгүй нь эмэгтэй ...байх ёстой” гэх мэтчилэн хуулиндаа зааж, дүрэм, журмыг мөрдсөнөөр сонгогдсон төлөөлөгч нарын 31%-ийг эмэгтэйчүүд эзлэх болжээ.

Аргентин:

1991 онд батлагдсан квотын хуулиар намын нэр дэвшигчдийн жагсаалтын 30%-иас доошгүй нь эмэгтэйчүүд байх ёстой гэж заажээ. Түүнчлэн “боломжит 2-4 дүгээр байрлалын хооронд нэг эмэгтэй, 5-9 дүгээр байрлал дээр хоёр эмэгтэй, 9-11 дүгээр байрлал дээр 3 эмэгтэй” гэх мэтээр зааж өгсөн байна. Үүний үр дүнд эмэгтэйчүүд нийт сонгогдсон төлөөлөгчдийн 34% болжээ.

Швед:

Социал демократууд болон зүүний намыг оролцуулаад хэд хэдэн улс төрийн намууд эмэгтэйчүүдийн нэрсийг байрлуулахдаа сөөлжсөн жагсаалт буй нэг эрэгтэй-нэг эмэгтэй-нэг эрэгтэй-нэг эмэгтэй гэсэн зарчмаар явагдана гэдгийг дүрэм, журамдаа оруулж мөрдсөн байна.

Скандинавын орнууд:

Үзүүлэлт: 2005 оны статистикаар Шведийн парламентын 45%, Финляндын 38%, Данийн 37%, Норвегийн 36% болон Исландын 30%-ийг эзэлж байжээ.

Тайлбар:

Эдгээр оронд квотыг баталгаажуулсан Үндсэн хуулийн болон бусад хуулийн заалт байхгүй. Өндөр өсөлтөд хүрсэн шалтгаан нь эмэгтэйчүүдийн

бүлэг, байгууллагуудын тогтвортой үзүүлсэн шахалт, шаардлагууд болон эмэгтэйчүүдийн хөдөлгөөний үр дүн аж. Эмэгтэйчүүд улс төрийн намуудад эмэгтэй гишүүдийнхээ нэр дэвшилтийг өсгөх шахалтуудыг тасралтгүй хийжээ. Үр дүн нь намууд ялангуяа төвийн болон зүүний хүчний намууд нь /1970, 1980, 1990-ээд онуудад/ сайн дураараа намын дотор квот тогтоосноор тэрхүү шаардлага биелж эхэлсэн байна.

Өмнөд Азийн орнууд:

Улс	Доод танхимын эмэгтэй гишүүд	Квотын заалт		Сонгуулийн тогтолцоо
		Үндэсний	Орон нутгийн	
Бангладеш	2.0 /2001 оны сонгууль/	345 суудлын 45 дээр нь эмэгтэйчүүд сонгогдох заалттай. /2004 оны Үндсэн хуулийн өөрчлөлт/	Дор хаяад 25 хувь нь эмэгтэйчүүдэд ноогдоно.	Олонхийн систем
Энэтхэг	8.3		Эмэгтэйчүүд болон бусад хязгаарлагдмал бүлгээс дор хаяад 33% /1992 оны Үндсэн хуулийн өөрчлөлт/	Олонхийн систем
Пакистан	21.1	342 суудлын 60 нь эмэгтэйчүүдэд шууд олгогдсон	Дүүргийн хэмжээнд нийт суудлын 33% нь эмэгтэйчүүдэд оногдсон.	Хосолсон /Олонхийн тогтолцоог жагсаалттай хослуулсан/

Тайлбар:

3 улсад оршин буй систем өөр өөр байна. Пакистан, Бангладеш Үндэсний болон орон нутгийн төвшинд квотын систем нэвтэрсэн бол Энэтхэгт зөвхөн орон нутгийн хэмжээнд хэрэгжиж байна. Энэтхэгт төлөөллийн суудлыг ээлжлэн авах систем байдаг. Төлөөллийн сонголтыг шазар зүйн хувьд сольж байхын тулд эмэгтэйчүүдэд олгогдсон тойргуудыг сонгууль бүрт сольж байдаг. Ингэснээр эмэгтэй төлөөллийн заламж чанар алдагдахад хүрдэг.

Бангладешт эмэгтэйчүүдийг сонгох тойрог нь шууд сонгуулийн тойргоос 3 дахин том байдаг. Ийм жишиг нөгөө 2 улсад байдаггүй.

Пакистанд холбоо нь нөгөө хоёр улсад байдаг шиг өөр өөр тойрогт хуваагддаггүй боловч бүх нэр дэвшигчдийн хувьд нэг тойргийн үүрэг гүйцэтгэдэг.

Эдгээр оронд квотын ижил төстэй зүйлүүд бий. Энэ нь сонгуулийн мажоритар систем, намд сууриалсан улс төрийн систем зэрэг болно.

Өмнөд Африк болон бусад орон:

Өмнөд Африк болон Мозамбикт улс төрийн намууд квотын механизмыг нэвтрүүлсэн. Өмнөд Африкийн хөгжлийн холбооны гишүүн орнууд 2005 он гэхэд парламент дахь эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувийг 30%-д хүргэх зорилт тавин ажилласны дүнд Өмнөд Африк, Мозамбик, Намиби, Уганда, Эритриа зэрэг орнуудын парламентад эмэгтэйчүүд 22-30%-ийг эзэлж байна.\

Америк тив:

Сүүлийн 10 гаруй жилд энэ тивийн парламентад эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь 5.5%-иар нэмэгдсэн байна. Одоогоор Америк тивийн 11 оронд төрөл бүрээр хуульчилсан квотыг

хэрэгжүүлж, Аргентин, Коста Рика, Мексик зэрэг орнуудын парламентад эмэгтэйчүүдэд 20-иас дээш хувийг эзэлж байна. Түүнчлэн хэд хэдэн улс төрийн намууд чөлөөт квоттой болжээ.

Латин Америк

Эквадорын жишээн дээр: 1980-аад оны эхэн үеэр Эквадор улсад өрнөсөн эмэгтэйчүүдийн хөдөлгөөн гарал үүсэл болон соёлын нөхцөл байдлын ялгааг үл хамааран, эмэгтэйчүүдэд ээлтэй хууль тогтоомжууд батлан гаргахыг шаардаж жендэрийн мэдрэмжтэй үйл ажиллагаа явуулах эрэлт хэрэгцээ өндөр байгааг харуулжээ.

1998 онд 5.5% байсан эмэгтэйчүүдийн оролцоо 2000 онд 24.8%-д хүрч өсчээ. Түүнчлэн 1998-2000 оны хугацаанд нутгийн уугуул эмэгтэй Конгрессын Дэд ерөнхийлөгчөөр сонгогдон ажилласан байна. 2002 оны сонгуулиар байнгын 100 суудлын 17 суудалд эмэгтэйчүүд сонгогдсон бол түр суудлын 19-д эмэгтэйчүүд ялжээ.

Тайлбар:

1997 онд баталсан Квотын хуулиар улс өрийн нам, эвслүүдээс нэр дэвшигчдийн жагсаалтад нэгээс илүү нэр дэвшигч бүхий сонгуулийн тойргуудын нэр дэвшигчдийн жагсаалтад 20%-иас доошгүй нь эмэгтэйчүүд байхаар заасан бөгөөд энэхүү заалт 1998 оны сонгуульд анх хэрэглэгдсэн байна.

1998 онд хийсэн Үндсэн хуулийн өөрчлөлт нь сонгуульд эрэгтэйчүүд болон эмэгтэйчүүд тэгш эрхтэйгээр оролцох эрхийг баталгаажуулсан.

2000 онд хийсэн Сонгуулийн хуулийн болон Улс төрийн оролцооны хуулийн шинэчлэлээр улс төрийн намууд нэр дэвшүүлэхдээ баримтлах эмэгтэй нэр дэвшигчийн квотыг заан өгчээ. Энэхүү квот нь одоогоор тогтоосон 30%-иас сонгууль болгоны дараа 5%-иар нэмэгдэх ёстой бөгөөд энэхүү тоо нь сонгууль бүрээр явсаар байгаад 50% хүртэл нэмэгдэхээр хуульчилжээ. Сонгуулийн хуулийн 59 дүгээр зүйлд "Гурван төлөөлөгч сонгодог тойргуудад дор хаяад нэг эмэгтэй нэр дэвшигч байх бөгөөд дахин нэгийг сонголтот байдлаар байлгана..." хэмээн заажээ.

Арабын орнууд:

Үзүүлэлт: Арабын ертөнцийн /Номхон далайн бүс нугийг оруулахгүйгээр/ орнуудын парламент дахь эмэгтэйчүүдийн дундаж үзүүлэлт 6.5 хувь / Иракт 31%, Тунист 22.8%, Сири 12%, Жибути 10.8%/-тай байна. Дэлхийн бусад бүс нутагтай харьцуулахад Араб эмэгтэйчүүд парламентын дээд танхимд илүү их төлөөлөлтэй байгаа нь дээд танхимыг шууд томилдогтой холбоотой байж болно гэж судлаачид үздэг.

Бодит байдал:

Нэгдүгээрт, олон оронд хууль зүйн эерэг өөрчлөлт хийгдсэн ч эмэгтэйчүүдэд тулгарч байгаа гол асуудлын тоонд хууль эрх зүйн ялгавартай байдал багтсан хэвээр байна. Нийгмийн хамгаалал, тэтгэвэр, орлогын албан татвар, өв залгамжлах, эрүүгийн гэмт хэргийн шийдвэрлэлт зэрэгт эмэгтэйчүүдэд тэгш ханддаггүй хэвээр байна.

Хоёрдугаарт, Сонгуулийн үйл явцтай холбоотой. Сонгууль явагддаг нөхцөл байдал нь олон улсын болон бүс нутгийн хэмжээний хөгжлөөс шалтгаалаад үргэлж өөрчлөгдөж байдаг. Үүн дээр нэмээд сонгуулийн хуулийг зөвхөн түр хэрэгжих хууль байдлаар баталсан тохиолдол байдаг тул энэхүү хуулийн талаар парламент болон олон нийтийн түвшинд хэлэлцүүлэг явуулах боломж хаагдмал байдаг байна. Энэ байдлаас үүдээд ялгаварлан гадуурхах үйл явцыг өөрчлөх талаар төлөвлөх болон лобби явуулах боломжууд хаагддаг ажээ.

Үндсэн хуулиар зохицуулалт хийсэн орны сайн жишээ**Руанда улс**

Хуулийн зохицуулалт:

2003 онд баталсан Үндсэн хуулиндаа “Жеэджрийн тэгш эрхийн зарчмыг онцгойлон авч үзэлгүйгээр Руандачуудын хоорондын тэгш эрх, эрэгтэй, эмэгтэйчүүдийн хоорондын тэгш эрхийг үндэсний хөгжлийн заавал мөрдөх зарчим болгон баталгаажуулна” хэмээн заажээ. Нэгдүгээр бүлэгт “Руандачуудын тэгш байдал бол Үндсэн хуулийн нэг “тулгуур зарчим” мөн” гэж заасан байна. Түүнчлэн “...Тэгш байдлыг бий болгох нэг хөшүүрэг нь “шийдвэр гаргах түвшний” албан тушаалын 30-оос доошгүй хувийг эмэгтэйчүүд эзэлнэ” хэмээн заасан байна.

Бодит байдал:

2 танхимт парламенттай. Үндсэн хуулийн дагуу Сенатын гишүүдийн 30 хувийг эмэгтэйчүүд бүрдүүлдэг. Төлөөлөгчийн танхимын 80 гишүүний 53-ыг нь пропорцианал төлөөллийн системээр шууд сонгодог. Бусад суудлыг дараахи байдлаар буюу 30 хувь /24 суудал/-ийг муж бүрийн болон нийслэл хот Кигалигийн эмэгтэйчүүдээс, 2 суудлыг Үндэсний залуучуудын зөвлөлөөс, 1-ийг Тахир дутуу хүмүүсийн нийгэмлэгүүдийн холбооноос сонгодог байна.

Эмэгтэйчүүд эзлэх ёстой 24 төлөөллийг зөвхөн эмэгтэйчүүд оролцсон сонгуулиас сонгох ба үүнд зөвхөн эмэгтэй хүн сонгож, эмэгтэй хүн сонгогддог. Эмэгтэйчүүдийн суудлын төлөөх сонгуулийг эмэгтэйчүүдийн зөвлөлүүд зохицуулдаг. Энэхүү зөвлөлүүдийн тогтолцоог тус улсын Эмэгтэйчүүдийн хөгжлийн яамнаас зохицуулан бий болгож, бэхжүүлжээ. Төлөөллийн танхимын эмэгтэйчүүд сонгогдох 24 суудлаас гадна чөлөөт өрсөлдөөнөөр сонгогдох суудалд дахин 15 эмэгтэй сонгогдож, 2003 оны сонгуулиар нийт 80 суудлын 39 буюу 48,8%-ийг эмэгтэйчүүд эзэлжээ.

Сонгуулийн хуулиар зохицуулалт хийсэн орны сайн жишээ**Аргентин улс**

Хуулийн зохицуулалт:

Үндэсний сонгуулийн тухай хууль ба 24012 тоот хуульд “нэр дэвшигчдийн 30-аас доошгүй хувь болон сонгогдох боломжтой жагсаалтад эмэгтэйчүүдийг нэр дэвшүүлээгүй бол тухайн намын нэр дэвшигчийн жагсаалтыг бүртгэхгүй” гэж заасан байдаг. Түүнчлэн “боломжит 2-4 дүгээр байрлалын хооронд нэг эмэгтэй, 5-9 дүгээр байрлал дээр хоёр эмэгтэй, 9-11 дүгээр байрлал дээр 3 эмэгтэй” гэх мэтээр зааж өгсөн байна.

Бодит байдал:

Эмэгтэйчүүд нийт сонгогдсон төлөөлөгчдийн 34% болжээ. Сонгуулийн энэхүү систем нь Конгресс дахь эмэгтэйчүүдийн төлөөлөл нэмэгдэх явцыг баталгаажуулж өгчээ. Квотыг хүлээн зөвшөөрөх бодит түлхэц нь түүний төлөө олон улс төрийн хүчний төлөөлөл болсон эмэгтэйчүүд нэгдэн нийлж чадсан байна. Эмэгтэйчүүдийн эв санааны нэгдэл бол намын эвслээс хавьгүй хүчтэй, чухал зүйл байжээ.

Монгол Улс

Манай УИХ-д 1992 онд эмэгтэйчүүд 7,7% нэр дэвшиж байсан бол 2008 онд 19% болж өссөн байна. 2000 онд парламентад хамгийн олон буюу 9 эмэгтэй /12%/ төлөөлөл байсан бол 2008-2012 оны Их хуралд 3 эмэгтэй буюу 3,9% болон буурчээ. Дэлхийд хамгийн бага

хувьтай 20 орны тоонд Тонго, Иемен, Оман зэрэг оронтой хамт Монгол явж байна. Түүнчлэн Жендэр хөгжлийн индексээр Монгол улс 2011 онд дэлхийн 140 орноос 94-т оржээ.

Гурав. Дэлхийн удирдагч эмэгтэйчүүдийн товч мэдээлэл

Судалгааны гуравдугаар бүлэг болох энэ хэсэгт дэлхийн хэмжээнд өндөр албан тушаалд томилогдож байсан зарим эмэгтэйчүүдийн тухайн албан тушаалд сонгогдон ажиллахад тулгарч байсан саад бэрхшээл, ололт амжилт, сонгогдсоноор хийсэн өөрчлөлт шинэчлэлт, авилгалд буруутгагдаж байсан эсэх, улс төрийн ямар зоримог шийдлүүд гаргасан болон дэлхийн бусад улс оронд шийдвэр гаргах түвшинд эмэгтэйчүүдийн төлөөллийг хэрхэн дэмжиж байгаа талаарх тойм мэдээллийг тусгасан болно.

Дэлхий дахинаа улс төрд эмэгтэйчүүдийн нөлөө, оролцоо өсөж байхад манай оронд л эсрэгээрээ байна гэх гомдол улс төрд идэвхтэй оролцдог эмэгтэйчүүдээс маань нэг бус удаа хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр гарч байсан. Үнэхээр ч эмэгтэйчүүдийн мэдээллийн сайтаас гаргасан эмэгтэй удирдагчдийн жагсаалтаас харвал дэлхийн түүхийн бүхий л хугацаанд гарын таван хуруунд багтахуйц эмэгтэйчүүд төр засгийн эрх барьж байсан бол зуунаас зуунд дамжих бүрт эмэгтэй удирдагчдын тоо, томилогдох давтамж тун хурдтай өсч байгаа нь анзаарагдана. Тодруулбал, түүхийн эртний үеэс XXI зуун хүртэл нийт 85 эмэгтэйчүүд улс орны удирдах албан тушаалд ажиллаж байсан тухай тоо баримт байна.

Эдгээрээс доорх 18 эмэгтэй улс төрчийн улс төр дахь түүхэн замналаас багцлан, тэдэнд тулгарч байсан саад бэрхшээл, ололт амжилт болон улс төрийн зоримог шийдвэрүүдийн талаар багцлан хүргэж байна. Үүнд:

Төрийн нарийн бичгийн даргаас дээш алба хашсан эмэгтэйчүүд

1. Мадлен Олбрайт / АНУ-ын Төрийн нарийн бичгийн дарга асан 1997-2001 он /
2. Кондолиза Райс /АНУ-ын Төрийн нарийн бичгийн дарга асан 2005-2009 он/
3. Хиллари Родэм Клинтон / АНУ-ын 67 дахь Төрийн нарийн бичгийн дарга 2009 оны 1-р сараас эдүгээ хүртэл ажиллаж байгаа/
4. Ангела Меркел /Германы Холбооны Канцлер 2005 оноос эдүгээ хүртэл /
5. Индра Ганди /Энэтхэг улсын Ерөнхий сайд байсан 1966-1977, 1980-1984 он/
6. Пратибха Девисингх Патил /Энэтхэг Улсын Ерөнхийлөгч 2007 оны 7-р сараас эдүгээ хүртэл ажиллаж байгаа/
7. Юлия Тимошенко /Украин улсын Ерөнхий сайд асан 2005, 2007-2009 он/
8. Далиа Грайбоскайте /Литва улсын Ерөнхийлөгч 2009 он/
9. Таря Халонен /Финлянд Улсын Ерөнхийлөгч 2000 он/
10. Лаура Чинчилла /Коста Рика Улсын Ерөнхийлөгч 2010 он/
11. Жоханна Сигурдардоттир /Исланд Улсын Ерөнхий сайд 2008 он/
12. Шейк Хасина Важед /Бангладеш Улсын Ерөнхий сайд 1996-2001, 2009 он/
13. Эллен Жонсон /Либер Улсын Ерөнхийлөгч 2005 он/
14. Жулиа Гиллард /Австрали улсын Ерөнхий сайд 2010 он/
15. Дилма Русеф /Бразил улсын Ерөнхийлөгч 2008 он/
16. Кристина Фернандез де Кирчнер /Аргентин улсын Ерөнхийлөгч 2011 он/
17. Беназир Бхутто /Пакистаны ерөнхий сайд байсан 1988-1990, 1993-1996/
18. Глория Макапагал Аройо /Филлиппин улсын Ерөнхийлөгч 2004-2007 он/

Нэр бүхий эдгээр 18 эмэгтэй удирдагчдын талаар дараахи асуудлуудаар багцлан тодорхой

мэдээлэл хүргэхийг зорив. Үүнд:

1. Эмэгтэйчүүд өндөр албан тушаалд сонгогдоход учирч буй саад бэрхшээл
2. Өндөр албан тушаалд сонгогдон хийсэн өөрчлөлтүүд, ололт амжилт болон улс төрийн зоримог алхамууд
3. Өндөр албан тушаалтай эмэгтэйчүүд авилгалд буруутгагдаж байсан эсэх, учир шалтгаан

1. Эмэгтэйчүүд өндөр албан тушаалд сонгогдоход учирч буй саад бэрхшээл

Дэлхийн нэр хүндтэй улс төрч эмэгтэйчүүд өндөр албан тушаалд хүрэхийн тулд дараахи бэрхшээлүүд тохиолдож байсан нь тэдний түүхээс харагдаж байна. Тухайлбал:

- Арьс өнгөөр ялгаварлан гадуурхах үзэл

Тухайлбал, АНУ-ын Төрийн нарийн бичгийн дарга асан Кондолиза Райсын хувьд хамгийн том саад бэрхшээл бол арьс өнгөөр ялгаварлан гадуурхах үзэл байсан нь түүний намтараас тод харагдаж байдаг. Энэхүү арьс өнгөөр ялгаварлах үзэл түүнийг бага настай байхаас эхлэн оюутан болон төрийн өндөр албанд очих хүртэл нь байсан байдаг. Энэ бэрхшээл ганц Кондолиза Райсд байгаагүй бөгөөд бусад хар арьст эмэгтэй улс төрчдөд ч мөн адил тулгарч байсан бэрхшээл байдаг.

- Хүйсээр ялгаварлан гадуурхах үзэл

Хүйсээр ялгаварлан гадуурхах үзэл бол аль ч улсын эмэгтэй улс төрчдийн хувьд тулгардаг нийтлэг бөгөөд томоохон саад бэрхшээлийн нэг юм. Тухайлбал, АНУ-ын нэртэй улс төрчдийн нэг болох Хиллари Клинтон Төрийн нарийн бичгийн дарга асан Мадлен Олбрайт, Австралийн Конгрессийн гишүүн асан өдгөөгийн Ерөнхий сайд Жулиа Гиллард, Либерийн ерөнхийлөгч Эллен Жонсон, Литвийн ерөнхийлөгч Далиа Грайбоскайте, Украины ерөнхий сайд асан Юлия Тимошенко гэх мэт дэлхийн улс орнуудын бүхий л эмэгтэй улс төрчдөд хүйсийн байдал нь давуу эрх олгох биш харин ч улс төрийн замналд нилээд хэмжээгээр бэрхшээл учруулдаг байсан нь тэдний намтар түүхээс тод харагддаг.

Тухайлбал, 2008 оны АНУ-ын ерөнхийлөгчийн сонгуульд Хатагтай Клинтон бараг 2003 оноос эхлэн бэлтгэсэн ба 2007 оны 1 сарын 20-ны өдөр өөрийн веб сайтаар дамжуулж Хиллари АНУ-ын Ерөнхийлөгчийн сонгуульд өрсөлдөх тухайгаа анх "... Миний нэр, нэр дэвшигчдийн дунд байх болно, би ялах болно" гэж мэдээлсэн байдаг. Үүнээс өмнө Нэгдсэн улсын ерөнхийлөгчийн сонгуульд эмэгтэй хүн нэр дэвшиж байсан түүх байдаггүй нь 200 гаруй жилийн ардчилалын түүхтэй улсад эмэгтэй улс төрчийн хувьд ямар өндөр шалгууртай болох нь харагдаж байна. Энэ байдал бусад улс орны эмэгтэй улс төрчдийг тойрч гараагүй байна.

Түүнчлэн, Либерийн Ерөнхийлөгч Эллен Жонсон Африкийн анхны эмэгтэй Ерөнхийлөгч Тэрбээр 1970-аад оны сүүлчээр Либерийн Сангийн сайдаар ажиллаж байж. Гэвч 1980 онд Самуэль До цэргийн хүчийг булаах үед Жонсон Кени улс руу дүрвэж, "Сити" банкны захирал болжээ. Тэрбээр 1996 онд эх орондоо эргэн ирж, 2005 онд улс орноо олон жилийн иргэний дайнаас чөлөөлөх, иргэддээ хайр халамж үзүүлэхээр амлаж, сонгуульд дахин өрсөлдөн ялалт байгуулжээ.

Түүнчлэн 2012 онд тэрээр Либерийн улсын ерөнхийлөгчөөр хоёр дахь удаагаа улиран сонгогдсон бөгөөд түүний улс төрийн гол өрсөлдөгч америк гаралтай улс төрч Винстон Табман ялагдлаа хүлээж хүндэт зочдын суудалд уригдсан байна. Винстон Табманыг дэмжигчид Эллен Жонсон-Сирлийфийн ялалтыг хүлээн зөвшөөрөхгүй дахин эмх замбараагүй байдал, нийгмийн хуваагдал үүсэх вий гэж Либерчүүд санаа зовж байсан юм.

Харамсалтай нь Винстон Табман улс орныхоо эв нэгдэл, улс төрийн тогтвортой байдлыг бодож Эллен Жонсон-Сирлийфийг хүлээн зөвшөөрснийхөө шанд өөрийн толгойлдог байсан “Ардчилсан Өөрчлөлтийн Конгресс нам”-аасаа хөөгдсөн юм. Энэ нь эмэгтэй улс төрч хүйсийнхээ хувьд хэрхэн ялгаварлан гадуурхагдаж байгааг хамгийн тод жишээ юм.

Австралийн Ерөнхий сайд Жулиа Гиллард 48 насандаа Австралийн анхны эмэгтэй Ерөнхий сайд болов. Харин “Би эцэг эхчүүдэд, охиддоо тэдний нүд рүү нь харж байгаад тийм ээ, эмэгтэй хүн хийж чадна гэж хэлж байхыг хүсч байна” хэмээн Дилма Русеф Бразилийн сонгуульд ялалт байгуулсныхаа дараа хэлсэн байдаг юм. Дэлхийн дөрөв дэх том ардчилсан улсад ялалт байгуулсан Русеф Өмнөд Америкийн орнуудын анхны эмэгтэй Ерөнхийлөгч билээ. Түүний амжилт дэлхийн хаана ч гарч ирэх эмэгтэй удирдагчдын ялалт болсон.

Германы Канцеллор Ангела Меркель бол дэлхийн хамгийн нөлөө бүхий удирдагчдын нэг. Тэрбээр улс төр рүү орохоосоо өмнө Баруун Германд физикээр докторын зэрэг хамгаалсан байна. Хоёр Герман нэгдсэний дараа 1990 оны 12 дугаар сард Бундестагт суудал эзэлсэн юм. Канцеллор Хелмут Коль түүнийг жилийн дараа л Кабинетын сайдаар томилжээ. 2010 онд “TIME” сэтгүүлд өгсөн ярилцлагадаа “Намайг өөрийгөө хэзээ ч доогуур үнэлж байгаагүй гэж та хэлж болно. Нэр төрд дуртай байхад муу зүйл огт байхгүй” хэмээсэн байдаг. Энэ мэтчилэн тухайн улс орон бүрийн өндөр албан тушаалд анх хүрч чадсан эмэгтэйчүүд бүгд хүйсийн ялгаварлан гадуурхах үзэлд тодорхой хэмжээгээр өртөж байсан байдаг.

Аргентины Ерөнхийлөгч Кристина Фернандез де Кирчнер 2007 оны 11 дүгээр сард Ерөнхийлөгчөөр сонгогдсон Фернандез өөрийгөө мэддэг эмэгтэй гэдгээ нотолсон. Улс төрийн өрсөлдөгч намын зарим элитүүд түүнийг үл тоомсорлодгийг харгалзахгүйгээр тэрбээр улсынхаа хөдөө аж ахуйн хамгийн том хуйвалдаан, сонгуулийн хууль бус сурталчилгаанаас үүдэн АНУ -тай зөрчилдсөн зөрчилдөөн, Аргентины Төв банкны захирагчийг ажлаас нь огцруулсан эдийн засгийн цуврал хэрүүл шуугиан гэх мэтээс эсэн мэнд гарч чадсан. Түүний гайхалтай төрх, чадварлаг илтгэх урлаг зэрэг нь өмнөх тэргүүн хатагтай Эва Перонтэй жишихэд хүргэдэг юм.

Пакистан улсын ерөнхий сайд асан Беназир Бухато 1988 оны 12 дугаар сарын 1-нээс Пакистаны ерөнхий сайдаар ажиллах болжээ. Лалын шашинтай орнуудаас хамгийн анх эмэгтэй ерөнхий сайдтай /Пакистаны түүхэнд хамгийн залуу/ болсон орон Пакистан байлаа. Гэвч түүний улс төрийн амьдрал дардан байгаагүй бөгөөд улс орны шашин шүтлэг болоод уламжлалт соёлоос шалтгаалан түүний баримталж байсан хөгжлийн бодлого, өөрчлөлт шинэчлэлт нь түүнд маш аюултай эрсдлийг авчирч байсан юм. Тодруулбал, Беназир Бхутто хоёр дахь удаагаа ерөнхий сайд болоод улс орондоо зоримог шинэчлэл хийсэн ч 1996 оны сүүлээр Беназир Бхуттогийн засгийн газар огцорчээ. Энэ үед Аль Кайда алан хядах байгууллагын толгойлогч Усама Бен Ладен Беназир Бхуттогийн толгойг авч ирсэн хүнд 10 сая америк доллар амлаж байлаа.

1996 онд Беназир Бхутто дэлхийн нөлөө бүхий улс төрчийн тоонд оржээ. Оксфордын их сургуулийн хүндэт доктор цол хүртэж, Геннесийн номонд нэр нь бичигдсэн байна. Беназир Бхутто хоёр дахь удаагаа ерөнхий сайдаар ажиллахдаа амжилтанд хүрсэн ч 1998 оны эхээр түүний ээж, нөхөр нь авилагийн хэргээр шүүхэд дуудагдан нөхөр нь 54 жилийн ял сонсож, Беназир Бхутто гурван хүүхдийн хамт Арабын Нэгдсэн Эмират, дараа нь Их Британи руу цагаачилсан байна. Нөхөр нь шоронгоос суллагдаад эхнэр хүүхдүүдийнхээ араас очиж, Беназир Бхуттогийн гэр бүлийнхэн 2007 оны 10 сарын 18-нд Пакистанд эргэн иржээ.

Хэрвээ Пакистанд ардчилсан сонгууль явуулах юм бол Беназир Бхуттогийн талынхан

ялалт байгуулах магадлалтай байв. Иймээс 2001 онд Пакистаны ерөнхийлөгч Первез нэг хүн хоёроос дээш удаа ерөнхий сайдаар томилогдож болохгүй гэж хуулийн заалт оруулжээ. 2008 оны 12 сарын 27-нд Беназир Бхутто Равалпинди хотод цуглаанд оролцож байхдаа алан хядах ажиллагааны золиос болж амь насаа алдсан юм.

- Хөрөнгө санхүүгийн хүндрэл

Судалгаанд хамрагдсан 18 улс төрч эмэгтэйчүүдийн түүхээс харахад ихэнх хэсэг нь буюу 11 эмэгтэй дундаж орлого бүхий энгийн ажилчны гэр бүлээс гаралтай байна. Тухайлбал, ХБНГУ-ын канцлер Ангела Меркелийн ээж Хатагтай Казнер багшийн мэргэжилтэй бөгөөд нөхөр нь шашны байгууллагад ажилладаг дундаж гэр бүлээс гаралтай ажээ. Мөн Украины ерөнхий сайд асан Юлия Тимошенко багадаа эцгийн хайрыг амсаагүй бөгөөд Юлияг ээж нь ганцаараа өсгөсөн хэмээн түүний намтарт бичигдэн үлдсэн байдаг. Түүнчлэн эх нь түүнийг тэжээхийн тулд хэд хэдэн ажил зэрэг хийдэг байсан ч амьдралаа арай ядан залгуулж байжээ. Тимошенко тэр үеийг дурсах дургүй бөгөөд нэг удаа ярилцлага өгөхдөө л “Би ядуу айлд төрсөн. Маш ядуу гэж хэлэх нь зөв юм байна. Цагтаа би сайн эзэгтэй байсан. Ингэхээс өөр арга байгаагүй. Байнга л юм оёж, нөхөж, нэхдэг байсан” гэж ярьсан байдаг.

Гэвч тэрээр ерөнхийлөгч асан Л.Кучмагийн хүргэн Виктор Пинчукийн дэмжлэгтэйгээр газрын тосны салбарт ажиллах болсон байна. Днепрепетровск хязгаарыг нефтийн бүтээгдэхүүнээр хангадаг байсан “Украинский бензин” корпорацийн ерөнхий захирлаар томилогдсоноор танилынхаа хүрээг улам өргөжүүлж удалгүй үйлдвэрлэл санхүүгийн “ЕЭС Украина” корпорацийн тэргүүнээр томилогджээ. Мөнгө улс төр хоёр үргэлж холбоотой байдаг болохоор улс орны эдийн засагт чухал үүрэг гүйцэтгэдэг корпорацийг тэргүүлж байхдаа парламентын сонгуульд нэр дэвшиж, ялалт байгуулсан юм.

Литвийн ерөнхийлөгч Грайбоскайте худалдааны төлөөлөгч болон цахилгаанчны гэр бүлээс гаралтай бөгөөд тэрээр эдийн засгийн сэдвээр доктор /Ph.D/-ын зэрэг хамгаалж байх үедээ үйлдвэрт цагаар ажиллаж байсан түүхтэй юм.

Финлянд Улсын ерөнхийлөгч Хельсинкийн ажилчин гэр бүлд өссөн Таря Халонен үйлдвэрчний эвлэл болон төрийн бус байгууллагуудтай хамтран ажилласнаар улс төрийн амжилттай, өндөр карьерт хүрч чадсан талаар түүний намтарч бичсэн байдаг.

АНУ -ын Төрийн нарийн бичгийн дарга Хиллари Клинтон 2008 оны ерөнхийлөгчийн сонгуульд нэр дэвшихдээ гэр бүлийн санхүүгийн тухай 2000 оноос хойш тэд 100 сая долларыг ерөнхийлөгчийн сонгуульд бэлтгэж цуглуулсан ба үүний ихэнх нь Ерөнхийлөгч асан Клинтонь ном бичсэн, илтгэл тавьсан, бусад идэвхитэй үйл ажиллагааны хүрээнд босгож чадсан гэж мэдээлсэн байдаг.

2. Өндөр албан тушаалд сонгогдон хийсэн өөрчлөлтүүд, ололт амжилт болон улс төрийн зоримог алхамууд

Эмэгтэй улс төрчид өндөр албан тушаалд хүрснээр улс төрийн бодлогын хувьд зөвхөн нийгмийн салбарт бус эдийн засаг болон батлан хамгаалах, гадаад харилцааны салбарт эрс шийдэмгий алхамууд хийсэн түүхэн өөрчлөлтүүдийг хүн төрөлхтөн мэднэ. Тухайлбал:

- АНУ-ын төрийн нарийн бичиг хатагтай Мадлен Олбрайт Сенатын эрхэм гишүүн Эдмундын хууль зүйн асуудал эрхэлсэн туслахаар 1976-1978 онд ажиллаж, АНУ-ын Ерөнхийлөгч асан Жимми Картерын үед Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн гишүүн болсон түүхтэй. Тэрбээр Ерөнхийлөгч асан Билл Клинтонь зөвлөхөөр 1992 онд ажиллаж, хойтон жил нь НҮБ-д АНУ-ыг төлөөлөх болсон юм.

- Тухайн үед “Дэлхийн Засгийн газар”-ыг тэргүүлж байсан Бутрос Гали ч түүний чадварыг үнэлж, чухал албаа хариуцуулж байлаа. Ирак улс Хатагтай Мадленд улстөрчийн хувьд зоримог шийдвэр гаргах цаг ирсэн юм. АНУ Иракийн эсрэг цэргийн ажиллагаа явуулах эсэхэд түүний үг чухал байлаа. Тэрбээр энэ тухай утгал бодсоны эцэст “Тийм” хэмээн толгой дохисон юм.
- Түүний шийдвэр ёсоор болж, цэргийн ажиллагааны үр дүнд Саддам Хуссейны дэглэмийг түлхэн унагасан ч Мадленыг дэлхий нийт улстөрч биш, бүсгүй хүнийх нь хувьд шүүмжлэлийн бай болгосон удаатай. CBS телевизийн “60 хором” нэвтрүүлгийн хөтлөгч Лесли Шталь 1996 онд түүнээс ингэж асууж л дээ. “Иракийн дайны үеэр хагас сая хүүхэд амь үрэгдсэн гэж бид сонссон. Хатагтай, энэ юу болж байна вэ. Хирошимад атомын бөмбөг хаяхад амиа алдсан хүүхдүүдийн тооноос хавьгүй их биш үү. Та ийм зүйл болохыг мэдэж байсан биз дээ” гэж. Харин Мадлен “Тийм ээ, энэ тухай олонтаа бодсон. Миний хувьд, маш хүнд сонголт байсан нь үнэн. Бид тийм л үнэ цэнээр Саддамын дэглэмийг түлхэн унагасан юм шүү дээ” хэмээн хариулжээ.

Гэхдээ дарангуйлагч Саддам Хуссейн мятаршгүй Мадленыг хүндэлдэг байсан. Тагнуулч В.Путин ч түүний өмнө мэхийн ёсолдог. Америкчуудад үнэн голоосоо дургүй Ким Чен Ир Мадленыг 2000 онд Хойд Солонгост айлчлахад амтат дарсаар дайлж байсан удаатай. М.Каддафи, Б.Нетаньяху, Хосни Мубарак арьс өнгө, үзэл бодол өөр ч дэлхийн лидерүүд Мадленыг “Хатагтай Төрийн нарийн бичгийн дарга” хэмээн хүндэлдэг билээ.

- АНУ-ын Төрийн нарийн бичгийн дарга Хиллари Клинтон хувьд 2000 оны 11 сарын 7-нд болсон хууль тогтоох байгууллагын сонгуульд Хиллари Клинтон өрсөлдөж ялалт байгуулжээ. АНУ-ын тэргүүн хатагтай байсан эмэгтэйчүүдээс хууль тогтоох байгууллагад ялалт байгуулсан хүн огт байгаагүй юм. 2006 оны 11 сарын 7-нд Хиллари Клинтон сенатын танхимд дахин улиран сонгогджээ.
- 2008 оны Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн үеэр нэг намаас нэр дэвшигч хоёрын рейтинг тун ойролцоо явсан ч Хатагтай Хиллари Клинтон “бидний сонгогчдын байдал их давалгаалж байна, харин Барак Обамаг дэмжигчид хатуу тангараг бүхий сонгогчид байна иймд АН-ын ялалтыг баталгаажуулахын тулд “Бид зогсох хэрэгтэй” гэсэн шийдвэр гаргасан байна.
- Хамгийн сүүлд 2008 оны 6 сарын 3-ны өдөр болсон АН-ын дээд чуулган дээр Хиллари “Барак Обама бид 2-ын хоорондын тулаан үүгээр дуусгавар боллоо. Одоо бидний хийж чадах зүйл бол Барак Обамаг дэмжих үлдлээ” гэж албан ёсоор мэдэгджээ. Гэхдээ тэдний санал тун ойрхон байсныг АН –ны гишүүд бүгд мэддэг ба манайхаар өөрийнх нь төлөө баттай санал өгөхөө амласан төлөөлөгчдийн тоогоороо Хиллари 1640, Обама 1763 байсан юм.
- Тэрбээр Клинтон эрүүл мэндийг хамгаалах төлөвлөгөөг сенатаар батлуулахад хамгийн гол үүрэг гүйцэтгэж, Гэр бүлийн аюулгүй байдлын тухай хууль, Зар сурталчилгааны бие даасан байдлыг хангах тухай хууль, Хүүхдийн эрүүл мэндийн даатгалын тухай хууль зэргийг батлуулахад гол үүрэг гүйцэтгэсэн ба Сенатын гишүүний 8 жилийн хугацаанд төсөв, цэрэг арми, байгаль хамгаалах, боловсрол, эрүүл мэнд, хөдөлмөрийн байнгын хороо, насжилтийн тусгай хороо, Батлан хамгаалах ба Европтой хамтрах хорооны зэрэг 5 байнгын хороонд ажилласан байна.
- 2001 оны 9 сарын 11 аймшигт халдлагын дараа Хиллари Нью Йорк мужийн аюулгүй байдлыг хангах төсөл өргөн барьсан ба ахмад сенатч Charles Schumer-ийн

хамт Дэлхийн Худалдааны төвийг дахин сэргээн босгох санд 21 тэрбум долларын хөрөнгө босгож оруулсан байдаг. Сенатын гишүүний хувь хатагтай Клинтон Афганистанд явуулсан АНУ-ын цэргийн бодлогыг хүчтэй дэмжиж, Иракт явуулсан Бушийн дайны бодлогын төлөө сенатад санал Афган, Ирак зэрэг орнуудад өөрийн биеэр очиж байсан.

ХБНГУ-ын канцлер Ангела Меркелийн хувьд тэрээр 1990 оноос Ардын төлөөлөгчдийн сонгуулиар CDU -гийн албан ёсны төлөөлөгчөөр, мөн тэр жилдээ ХБНГУ-ын Бундестагт сонгогджээ. 1991 - 1994 онуудад Канцлер Хелмут Кёлын үед Меркел хүүхэд эмэгтэйчүүд болон байгаль хамгаалал цөмийн аюулгүй байдал хариуцсан шадар туслахаар ажиллажээ. Үүний хажуугаар намынхаа Мекленбург Форпоммерн дэх удирдах зөвлөлийн үүрэгт ажлыг давхар гүйцэтгэж байлаа. 1998 онд хатагтай Меркел CDU-гийн ерөнхий нарийн бичгийн даргаар сонгогдож түүний улс төрийн карьер нь эргэлт буцалтгүй өсөх замдаа орсныг батлан харуулсан байна.

2000 онд намынхаа дарга болж, 2002 онд канцлерийн сонгуульд нэлээд шуугиан тарьж өрсөлдөөд ялагдах хүлээжээ. Гэвч 2005 оны сонгуульд дахин нэр дэвшиж өрсөлдсөнөөр Германы түүхэнд анхны эмэгтэй Канцлераар сонгогдсон байна. Меркелийн өмнө Европын холбооны өрийн асуудлыг тогтворжуулах мөн Евро бүсийн эв нэгдлийг хамгаалах үүрэг тулаад байна. Тэрээр Францын ерөнхийлөгч Саркозийн хамт Евро бүсийн улс төр, эдийн засгийн илүү нягтралыг уриалж байна.

Канцлерин Меркел ажилгүйдлыг бууруулах, эдийн засгийн хямралаас сэргийлэн банкны ажилтнуудан бонуст тавих хяналтын бодлого нь тун амжилттай байгаа юм. Ялангуяа хямралд томоохон худалдааны болон хүнд үйлдвэрийн салбарууд эрсдэлтэй, ажилчдынхаа тоог хязгаарлах болсон ч Меркелийн засгийн газар энэ асуудлыг гэрээт болон богино хугацааны ажлын байраар нөхөх бодлого хэрэгжүүлснээр олон нийтэд сайшаагдсан. Мөн байгаль орчны салбарт ихээхэн хөрөнгө оруулснаар байгалийн цэвэр бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үүнийг дагаад ажлын байрыг нэмэгдүүлжээ.

Боловсролын салбар, тэр дундаа байгалийн шинжлэх ухааныг түлхүү хөгжүүлэх нь байгалийн баялаг багатай Герман улсын хувьд ирээдүйн хөгжил дэвшилд хүрэх хамгийн зөв зам гэж Меркел үздэг байна.

Энэтхэг улсын Ерөнхий сайд асан Индра Ганди 1966-1977 онд Засгийн газрыг тэргүүлж байгаад 1980 онд дахин Ерөнхий сайдаар томилогдсон юм. Харамсалтай нь, 1984 онд бие хамгаалагчдаа буудуулан хорвоогийн мөнх бусыг үзүүлжээ. Индра Гандийг амь үрэгдсэний дараа түүний хүү Раджив Ганди ерөнхий сайд болж, 1989 он хүртэл таван жил Засгийн газрыг тэргүүлжээ.

Юлия Тимошенко Украин улсын Ерөнхий сайдаар хоёр удаа ажиллаж, дөрвөн удаа Ардын депутатаар сонгогдсон нэртэй улстөрч. Дэлхий дахинаа нэр хүндтэй “Форбс” сэтгүүлээс 2005 онд шалгаруулсан дэлхийн хамгийн нэр нөлөө бүхий эмэгтэйчүүдийн гуравдугаарт бичигдэж байлаа. Ерөнхийлөгчийн сонгуульд өрсөлдөж, одоогийн Ерөнхийлөгч В.Януковичид гуравхан хувийн цөөн саналаар ялагдсан, “хийн гүнж”, “төмөр хатагтай”, “славян хатагтай”, “гээгтэй хатан”, “Украины улс төр дэх цор ганц эрэгтэй” гэх мэтээр нэрлэгдэж байв.

2009 онд Литва улс эдийн засгийн хямралд орох үед Грайбоскайте Ерөнхийлөгчийн компани ажлаараа хамгийн доод орлоготой иргэд болон бараг 16%-д хүрээд байсан ажилгүйдэлд анхаарлаа хандуулсан байна. Бие дааж нэр дэвшсэн тэрбээр Литва Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн түүхэн дэх хамгийн их санал авсан ялалт буюу 68 хувийн саналаар тус улсын Ерөнхийлөгч болжээ.

Финлянд Улсын Ерөнхийлөгч Таря Халонен 2000 оноос Ерөнхийлөгчийн албанд зүтгэж тэрбээр улс орныхоо цэргийн тэргүүн командлагчийн үүргийг гуйвшгүйгээр хамгаалж байгаа бөгөөд НАТО-д элсэх Финляндын гишүүнчлэлийг эсэргүүцдэг.

Коста Рикагийн Ерөнхийлөгч Лаура Чинчилла 2010 оны хоёрдугаар сард болсон Ерөнхийлөгчийн сонгуулиар Чинчилла 47 хувийн саналаар ялалт байгуулсан. Тус орны гэмт хэргийн гаралт өсч байгаа санаа зовоосон асуудлыг зохицуулахад түүний өмнө нь хашиж байсан Батлан хамгаалах болон Хууль зүйн сайдаар ажиллаж байсан туршлага нь их хэрэг болдог байна. Уламжлалт үзлийг баримтлагч тэрээр ижил хүйстэнтэйгээ гэрлэх, үр хөндүүлэлт, жирэмслэлтээс хамгаалах эмийг хуульчлах зэрэгт эсрэг байр суурьтай байдаг. Өмнөх удирдагчдынхаа про-бизнесийн бодлого буюу олон улсын хөрөнгө оруулалт болон чөлөөт худалдааг өртгөтгөх бодлого баримталж байна.

Исландын Ерөнхий сайд Жоханна Сигурдартоттир 2008 оны аравдугаар сард Исландын эдийн засаг сүйрсний дараа Сигурдартоттир дургүйцэл бухимдлын дундуур өндөрлөгт хүрэх замаа зассан. Өмнө нь нислэгийн багийн бүрэлдэхүүнд байсан тэрээр 1978 оноос хойш парламентад 8 дахь удаагаа дараалан сонгогдож улс орныхоо хамгийн урт хугацаанд зүтгэсэн парламентын гишүүн болоод алдартай улс төрчдийн нэг болсон. Нэмж хэлэхэд 67 настай, Исландын анхны эмэгтэй Ерөнхий сайд Сигурдартоттир хамгийн эхний ижил хүйстэн төрийн тэргүүн гэдгээ зарласан. 2010 оны зургаадугаар сард Исланд улс ижил хүйстний гэрлэлтийг хуульчлахад тэрээр урт хугацааны хамтрагчтайгаа гэр бүл болжээ.

Эллен Жонсон-Сирлийф Либерт олон жил үргэлжилсэн иргэний дайныг бүрэн эцэс болгож, 9 жил тогтоод байгаа энх тайвныг бэхжүүлж, ардчиллыг сэргээнэ гэж мэдэгдсэн байна. Нобелийн Энх тайвны шагналт хатагтай Либерийн ардчилалыг бэхжүүлж, ард иргэдэд итгэл найдварыг эргэн төрүүлж, гадны хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх замаар залуучуудыг ажлын байраар хангах, ялангуяа иргэний дайны үед хүүхэд-цэрэг байсан залуучуудын боловсрол, эрүүл мэнд, ажил олоход нь анхаарч ажиллахаа амласан байна. Эллен Жонсон-Сирлийфийн хувьд 14 жил үргэлжилсэн иргэний дайны ул мөрийг бүрэн арилгаж, ардчиллыг бэхжүүлэх хүнд сорилттой тулгараад байгаа юм. Иргэний дайны үед 250 мянган хүн амь үрэгдэж, эдийн засаг нь үндсэндээ авах юмгүй болтлоо сүйрсэн юм.

Анх удаагаа Бразилийг эмэгтэй хүн тэргүүлж байна. Жилийн дотор түүний чансаа 95 дугаар байрнаас 3-т орж иржээ. Шинэчлэгч ерөнхийлөгч Лула де Сильва 2005 онд энэ эмэгтэйг өөрийн аппаратын тэргүүнээр тавьсан юм. Ийм тушаалд өмнө нь эмэгтэй хүн байсангүй учраас Дилма ерөнхийлөгчийн залгамжлагч болно гэж бүгд л хүлээж байсан билээ. Тэрээр ажилчны хэт радикал хөдөлгөөний гишүүн тэрээр хоёр жил шоронд суужээ. Эрчим хүчний сайдаар 2001 онд томилогдсоноос хойш Русеф илүү прагматик “капиталист” тал руу хувирч эхэлжээ.

Аргентин улсын Ерөнхийлөгч Кристина Фернандез де Кирчнер инфляц, ангийн хямрал, төрийн эргэлт гээд Аргентины 1970-1980-аад оны үеийн саад бэрхшээл эргээд ирэв. Хотын гудамж талбай, хурдны замууд эсэргүүцэл тэмцлийн талбар болно гэж Кристинаг тангараг ергэхэд хэн ч санаагүй. Түүнд төрийн тэргүүний суудлыг шилжүүлэн өгсөн өмнөх Ерөнхийлөгч Нестор Кирчнерийн засаглалын үеийн амар тайван байдал үргэлжилнэ гэдэгт ард нийт итгэлтэй байв. Н.Кирчнерийг Аргентины түүхэн дэх хамгийн сайн удирдагчдын нэг гэлцдэг. Тиймээс ч 2001 оны санхүүгийн хямралын дараахан улс орноо амар жимир болгосон Ерөнхийлөгчийг тэргүүн хатагтайдаа суудлаа шилжүүлэхэд гайхах хүн байсангүй.

3. Өндөр албан тушаалтай эмэгтэйчүүд авилгалд буруутгагдаж байсан эсэх, учир шалтгаан

Судалгаанд хамрагдсан 18 улс төрч эмэгтэйчүүдээс авилгын хэрэгт холбогдсон болон

холбогдуулан шалгагдаж байсан 5 эмэгтэй байна. Үүнд:

- Юлия Тимошенко /Украин улсын ерөнхий сайд асан/
- Шейк Хасина Важед /Бангладеш Улсын Ерөнхий сайд/
- Кристина Фернандез де Кирчнер /Аргентин улсын Ерөнхийлөгч/
- Беназир Бхуттогийн гэр бүл /Пакистаны ерөнхий сайд асан/
- Глория Макапагал Аройо /Филлиппин улсын ерөнхийлөгч асан/ нар юм.

Эдний дундаас шүүхээс гэм буруутай хэмээн нотлогдож хорих ялаар шийтгүүлсэн нь Юлия Тимошенко юм. Түүнийг 2001 оны нэгдүгээр сарын 5-ны өдөр Украины Ерөнхий прокурорын газраас Ю.Тимошенкогийн эсрэг эрүүгийн хэрэг үүсгэсэн. Түүнд Оросын хийг идэж завшсан, татвар төлөхөөс зайлсхийсэн хэрэгт буруутгаж Ерөнхий сайдын орлогчоос чөлөөлж, баривчилсан. Гэвч дараа нь Украины Дээд шүүхээс үүнийг хууль бус үйлдэл гэсэн дүгнэлт гаргасан байна. 2001 оны зун ОХУ-ын Ерөнхий прокурорын газраас ОХУ-ын БХЯ-ны хариуцлагатай албан тушаалтнуудад хахууль өгсөн хэргээр буруутгасан байна.

Шүүхээс түүнийг гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутай гэж үзэн 7 жилийн хорих ялаар шийтгэсэн ч тэрээр өөрийгөө энэ хэрэгт гэм буруугүй гэдгээ хэлж “Манайд шударга шүүх алга” хэмээн шүүхийн танхимаас мэдэгдэл хийсэн байдаг. Харин Бангладеш улсын ерөнхий сайд зүүний төвийг баримтлагч Авами Лигийн удирдагч Хасина мөн л авилгын хэрэгт буруутгагдаж байсан ба гэм буруутай нь шүүхээр нотлогдоогүй байна. 2001 онд “Transparency International” олон улсын байгууллагаас Бангладешыг дэлхийн хамгийн их авлигатай улсаар тодруулсны дараа Хасина албан тушаалаасаа буусан ч 2009 оны нэгдүгээр сард Авами Лиг дахин Ерөнхий сайд болжээ.

Мөн, Аргентины ерөнхийлөгчөөр сонгогдсон Фернандез өөрийгөө мэддэг эмэгтэй гэдгээ нотолсон. Улс төрийн өрсөлдөгч намын зарим элитүүд түүнийг үл тоомсорлодгийг харгалзахгүйгээр тэрбээр улсынхаа хөдөө аж ахуйн хамгийн том хуйвалдаан, сонгуулийн хууль бус сурталчилгаанаас үүдэн АНУ-тай зөрчилдсөн зөрчилдөөн, Аргентины Төв банкны захирагчийг ажлаас нь огцруулсан эдийн засгийн цуврал хэрүүл шуугиан гэх мэтээс эсэн мэнд гарч чадсан.

Пакистаны ерөнхий сайд асан Беназир Бухатто өөрөө авилгын хэрэгт буруутгагдаагүй ч түүний ээж болон нөхрийг нь авилгын хэргээр буруутган түүний нөхөрт 54 жилийн ял сонгосон 8 жил хоригдон суллагдсан байна. Харин Филлиппины ерөнхийлөгч асан Глория Макапагал Аройог тус улсын Хууль зүйн яамнаас “2007 оны сенатын сонгуулийн үр дүнг луйвардсан гэж албан ёсоор буруутган баривчлах ял хүлээлгээд байгаа юм. Энэ нь “4 жилийн өмнө болсон сонгуулийн үеэр санал хураалтын явцад нөлөөлсөн гэх олон баримт байгаа” хэмээн тус улсын Сонгуулийн хорооноос мэдэгдсэнтэй холбоотой ажээ. Хэрвээ үнэн гэдэг нь нотлогдвол тус улсын хуулиар барьцаа мөнгө төлөн чөлөөлөгдөх боломжгүй бөгөөд бүх насаар нь хорих ял тулгаж магадгүй юм байна.

Эмэгтэйчүүдийн боловсрол эзэмших хувь эрчүүдийнхээс давуу байгаа ч албан тушаал ахих, нийгэмд дуу хоолойгоо хүргэх нь учир дутагдалтай байсаар л байна. Тодруулбал, 2000 онд УИХ-ын гишүүдийн 11.8 хувь, Засгийн газрын гишүүдийн 4.5 хувь нь эмэгтэйчүүд байсан бол 2004 онд УИХ-ын гишүүдийн 6.5 хувь нь, 2008 онд 3.9 хувь нь эмэгтэйчүүд байсан тоон мэдээлэл байна. Энэ үзүүлэлтээс харахад сонгуулиас сонгуулийн явцад эмэгтэйчүүдийн төлөөлөл багассан байна.

Ашигласан материал:

- Парламент дахь эмэгтэйчүүд тоо ба агуулга Ардчилал, сонгуульд дэмжлэг үзүүлэх олон

улсын институтын гарын авлага

- Парламент ба эмэгтэйчүүд 2010 он
- www.lexadin.nl
- http://en.wikipedia.org/wiki/Election_lawv
- <http://www.law.cornell.edu/wex/elections>

